

GEORGE BOYS-STONES, CHRISTOPHER ROWE:**The Circle of Socrates. Readings in the First-Generation Socratics**

Indianapolis & Cambridge: Hackett Publishing Co. 2013, 321 s.

Sókratés je považovaný za jednu z najplyvnejších postáv západnej filozofie,¹ a to aj napriek tomu, že o jeho činnosti sa dozvedáme iba z diel jeho žiakov či nasledovníkov. Odkaz Sókratovho myslenia nám sprístupňuje tzv. sókratovská literatúra, ktorej najznámejšími, avšak nie jedinými autormi sú Platón a Xenofón. Antická tradícia nám zachovala mená i ďalších Sókratových spoločníkov, ktorí rozvíjali žáner *Sókratikoí logoi*, v rámci ktorého sa venovali sókratovským témam. Avšak z dvoch stoviek diel žánru *Sókratikoí logoi* ich máme k dispozícii iba 45, pričom v plnom rozsahu sa nám zachovali iba diela Platóna a Xenofóna. Z diel ostatných sókratovcov, napríklad Antisthena, Aischina, Faidóna a iných, máme k dispozícii iba fragmenty, doxografické správy a v mnohých prípadoch len samotné tituly (výnimkou sú Antisthenove epideiktické reči *Ajas* a *Odyseus*, ktoré sa zachovali celé). Napriek tomu sa autorom podarilo vytvoriť edíciu prameňov, ktorá zachované fragmenty a správy týkajúce sa názorov jednotlivých sókratovcov predstavuje v rámci tematických okruhov sókratovských otázok, čím v mnohých smeroch otvára nové perspektívy a možnosti štúdia.

Ako napovedá samotný titul publikácie, jej primárny záujem je orientovaný na prvú generáciu sókratovcov, teda na okruh najbližších Sókratových žiakov. Autori upozorňujú hneď v úvode, že kniha nie je venovaná priamo Sókratovi, ale vzhľadom na to, že poskytuje pohľady jednotlivých sókratovcov na rôzne otázky, ktoré považujeme za sókratovské, vytvára širší kontext diskusií, čím sprístupňuje intelektuálne ovzdušie 4. storočia pred Kr. v rámci tzv. sókratovského krúžku, ktorý sa sformoval okolo Sókrata. Publikácia tak má zároveň posloužiť tým, ktorí sa venujú štúdiu Platóna a Xenofóna, keďže ich diela vznikali v kontexte živých diskusií s ostatnými sókratovcami. Z tohto dôvodu nie je primárny záujem centrován ani na tzv. sókratovské školy – je totiž málo pravdepodobné, že by (sókratovské) diela vznikali za účelom založenia školy. Zároveň je táto kniha ďalším dokladom zvýšeného záujmu historikov o tzv. „malých sókratovcov“ a iné podoby sokratiky, než aké nachádzame u Platóna, ktorý badať v posledných desaťročiach. Preklady prameňov v prípade Platóna vychádzajú z Cooperovej edície *Complete Works* (Hackett 1997). Väčšina pasáží Xenofónových *Spomienok* sa opiera o pripravovaný preklad K. Sandersa, ktorý vyjde vo vydavateľstve Hackett. Všetky ostatné pasáže a fragmenty použité v edícii *The Circle of Socrates (CoS)* preložili G. Boys-Stones a Ch. Rowe.

Kto do tejto prvej generácie sókratovcov patril? Zoznam najbližších Sókratových žiakov nájdeme u Platóna (*Apol.* 33c-34a; *Phd.* 59b-c) aj u Xenofóna (*Mem.* I 2.47-48), avšak tieto zoznamy nie sú vyčerpávajúce a navzájom sa líšia. Aby autori získali širšiu perspek-

¹ Neštandardné prepisovanie gréckeho slova *filosofia* s grafémou „s“ vysvetľuje diskusia, ktorá prebehla v časopise *Filozofia* (roč. 55, 2000, č. 5, č. 8; roč. 56, 2001, č. 1, č. 3).

tívu, medzi sókratovcov zaraďujú jednak tých, ktorí písali sókratovské dialógy, jednak postavy, ktoré antické zdroje označujú ako „*sókratikoí*“ (s. X). Takto sa dopracovali k zoznamu dvadsiatich deviatich mien sókratovcov, ktorý uvádzajú v záverečných častiach knihy (*Index of Socratics*, s. 302-313). Samotní autori upozorňujú, že s menami niektorých z nich sa stretieme iba tam, a to z jednoduchého dôvodu – nič viac nepoznáme (s. X).

Jednotlivé kapitoly sú usporiadané tak, aby vytvárali tematické okruhy, ktoré na seba nadväzujú. Každá kapitola obsahuje úvod k danej téme a krátky komentár k zaradeným pasážam a fragmentom. Každá pasáž (resp. zlomok) je uvedená krátkym komentárom, objasňujúcim kontext alebo zdôvodňujúcim jej výber, a v závere doplnená odkazom na prameň, prípadne aj na zbierku pramenných textov, ktorú autori používali (napr. *SSR*). V takomto zostavení kapitol sa odzrkadľuje i jeden z hlavných zámerov autorov: naznačiť, čo všetko by bolo možné s týmto materiálom urobiť, ak by sme sa na sókratovské otázky pozreli v kontexte diskusií, ktoré prebiehali medzi jednotlivými sókratovcami. Autori do tejto edície zaradili aj množstvo pasáží z Platóna a Xenofóna, aby sa jasnejšie ukázala povaha diskutovaných otázok, ako aj myšlienkové posuny či protirečenia medzi jednotlivými sókratovcami. Na druhej strane však častý výskyt pomerne rozsiahlych pasáží (predovšetkým) z Platóna miestami vyvoláva dojem, že „prvé husle“ v tejto edícii hrá práve Platón, pričom ostatní sókratovci vytvárajú iba akýsi myšlienkový kontext, intelektuálne pozadie, v rámci ktorého vznikali Platónove myšlienky. Iste, povaha zachovaných zdrojov neumožňuje vyvážiť Platónovu argumentáciu (ktorú poznáme) argumentáciou iných sókratovcov (ktorú môžeme nanajvýš s ťažkosťami rekonštruovať), avšak je možné vyvážiť pomer pasáží z Platóna a zlomkov sókratovcov. Kompletne preklady zlomkov jednotlivých sókratovcov do angličtiny (ako aj do iných jazykov) stále väčšinou chýbajú, takže v tomto zmysle je táto kniha jednoznačne vítaným prírastkom. No preložených zlomkov mohlo byť viac (napríklad u Giannantonioho nájdeme vyše dvesto Antisthenových fragmentov, z ktorých autori preložili približne sedemdesiat. Podobne je to aj s ďalšími sókratovcami, u ktorých je počet preložených zlomkov ešte nižší).

Presuňme teraz našu pozornosť k obsahovej stránke knihy, aby sme stručne načrtli tematické zameranie jednotlivých kapitol. Prvá kapitola je vhodne venovaná názorom sókratovcov na dialektiku ako umenie filosofického rozhovoru, ktorý plní výchovnú funkciu: dialogická forma nám sprostredkuje proces spoločného skúmania v rozhovore, počas ktorého je možné sledovať premenu tých, ktorí doň aktívne vstupujú. Postup v rozhovore je podmienený konzistentnosťou skúmania a spoločným súhlasom, takže sókratovský rozhovor nám ukazuje, ako kriticky viesť vlastné uvažovanie, a učí nás, že filozofia je dialogickou činnosťou. Medzi témami zaradenými do tejto kapitoly nájdeme aj problém definície či otázku vzťahu medzi dialektikou a rétorikou.

Ďalšie dve kapitoly presúvajú pozornosť na etické témy, akými sú blaženosť (úloha zdatnosti, vedenia, pôžitkov a pod.), dobro, „(vonkajšie) dobrá a Dobro; konvenčný pohľad na dobro a podmienenosť užitočnosti vonkajších dobier zdatnosťou; úloha spravodlivosti“, zdatnosť (Je možné už raz získanú zdatnosť stratit?; základ zdatnosti; vzťah zdatnosti a vedenia; otázka, či je zdatnosť iba jedna, alebo existuje mnoho zdatností). Do tretej kapitoly sú zahrnuté aj názory sókratovcov na múdrosť, spravodlivosť, umiernenosť, odvahu či zbožnosť.

Pasáže zaradené do štvrtej kapitoly sprístupňujú názory sókratovcov na vzťah duše

a tela v rôznych kontextoch (napr. otázka smrti, úloha pôžitkov a pod.). Témou piatej kapitoly je výchova a otázky s ňou spojené, napríklad miesto filosofie vo výchove mladých, filozofia a konvenčné vzdelanie, reflexia Homéra, filozofia verzus sofistika, status filozofa – Je, alebo nie je filozof učiteľom? S otázkami výchovy súvisí i ďalšia veľká sókratovská téma: *erós*. V šiestej kapitole nájdeme pasáže zobrazujúce Sókrata ako milovníka, teda ako niekoho, kto ovláda veci lásky (*ta erótika*), ako aj ďalšie otázky spojené s erótom (tyrania vášní, šialenstvo) a s filozofickým úsilím o jeho ovládnutie.

Nasledujúca kapitola presúva pozornosť na Alkibiada a problémy politického umenia, ideálneho vládcu, ako aj vzťahu medzi filozofiou a politikou či zákonmi. Zachované zdroje naznačujú, že Alkibiadés bol medzi sókratovcami hojne diskutovanou témou. Titul *Alkibiadés* nesú nielen dva pseudo-Platónove dialógy, ale nájdeme ho aj medzi dialógmi pripisovanými Aischinovi, Antisthenovi, Faidónovi či Eukleidovi. Podobnú pozornosť ako Alkibiadovi venujú sókratovci aj Aspasi, ktorá je spolu s ďalšími otázkami týkajúcimi sa prirodzenosti a postavenia žien témou ôsmej kapitoly.

Deviata a desiatka kapitola sú venované chápaniu boha a božského. S tým súvisia otázky prirodzenej povahy božských vecí a ich prístupnosti ľudskému rozumu, ako aj otázky konvenčného a filozofického chápania zbožnosti, Sókratovho *daimonia* či rozlíšenia medzi božským a daimónskym. Posledná kapitola obsahuje zachované správy o vzťahoch medzi jednotlivými sókratovcami. Aj napriek tomu, že ich v mnohých prípadoch nemôžeme považovať za historicky verné, „poskytujú nám pohľad antiky na sókratovcov ako na komunitu a na ich diela ako na výtvary tejto komunity, náležite interpretované v kontexte diskusií, ktoré v rámci tejto komunity prebiehali“ (s. 293).

Záverečný zoznam sókratovcov je spracovaný veľmi prehľadne: poskytuje stručnú charakteristiku osoby a odkazy na sókratovskú, resp. doxografickú literatúru, ktorá ju označuje za sókratovca. Nasleduje zoznam diel pripisovaných danému autorovi (ak je k dispozícii), ktorý vychádza predovšetkým z Diogena Laertskeho. Miestami sú pri tituloch uvedené krížové odkazy k zaradeným pasážam. V prípade, že ide o autora, ktorý je zaradený v Giannantonioho zbierke (*SSR*), je uvedený aj zoznam použitých fragmentov podľa *SSR* a ich označenie v *CoS*. Naopak, pri Platónovi a Xenofónovi zoznam použitých pasáží chýba, pretože je uvedený až v *Zozname prameňov (Index of Sources)*.

Na záver poznamenajme, že edícia prameňov prvej generácie sókratovcov, ktorú zostavili G. Boys-Stones a Ch. Rowe, je prvá svojho druhu. Ukazuje nielen to, ako je možné prehĺbovať naše porozumenie sókratovským otázkam z perspektívy diskusií medzi sókratovcami, ale aj to, že porozumenie týmto otázkam práve v tomto kontexte nám umožňuje hlbšie nahliadnuť do neplatónskej sokratiky, ako aj lepšie pochopiť špecifiká tej platónskej. Prináša teda množstvo podnetov na ďalšie skúmanie.

Lívia Flachbartová

Lívia Flachbartová
Inštitút filozofie FF PU
Ul. 17. novembra 1
080 78 Prešov
Slovak Republic
e-mail: liv.flachbartova@gmail.com